

Аннотація

Влияние народного декоративно-прикладного искусства на этнокультурное становление и развитие будущего учителя начальных классов.

Бучковская Г. В.

В статье сделана попытка провести анализ влияния средств национальной культуры, в частности народного декоративно-прикладного искусства, на формирование творческого учителя, его художественно-эстетического вкуса и духовно-нравственных ценностей, этнокультурную самоидентификацию и национальное сознание. Определены педагогические условия использования содержания, форм и методов обучения с целью этнокультурного становления будущих учителей начальных классов средствами народного декоративно-прикладного искусства в педагогическом высшем учебном заведении.

Ключевые слова: педагогическое образование, педагогические условия, национальная культура, народное декоративно-прикладное искусство, этнокультурное становление, будущие учителя начальных классов.

Summary

Influence of Folk Decorative-Applied Art on the Ethno-Cultural Formation and Development of the Future Primary School Teacher

Buchkivska G. V.

In the article there was an attempt to analyze the influence of means of national culture, in particular folk decorative-applied art, on the formation of the creative teacher, his or her aesthetic tastes and spiritual-moral values, ethno-cultural self-identification and national consciousness. The pedagogical conditions of the use of the content, forms and methods of training for the purpose of ethno-cultural formation of the future primary school teachers by means of folk decorative-applied art in the pedagogical higher educational establishment have been determined.

Key Words: pedagogical education, pedagogical conditions, national culture, folk decorative-applied art, ethno-cultural formation, future teachers of primary school

УДК 745.5 (477.63)(07)

Гарькава Т. А.,

заслужений майстер народної творчості України,
доцент кафедри
(м.Дніпро)

Методика навчання техніки виконання петриківського декоративного розпису

У статті розглянуто методику навчання техніки виконання петриківського декоративного розпису – одного із найяскравіших різновидів українського декоративно-прикладного мистецтва, визнаного світовою мистецькою спільнотою і ЮНЕСКО.

Проаналізовано публікації з означеної проблеми, що вийшли друком останнім часом.

Акцентовано увагу на важливості формування у студентів мистецьких спеціальностей художньо-практичних умінь та навичок. Зазначено, що самобутність петриківського декоративного розпису визначається, насамперед, самобутністю та унікальністю технік його виконання, що полягає у їх збереженні та, водночас, поєднанні з творчим самовираженням.

Узагальнено традиційні техніки виконання петриківського декоративного розпису, зокрема його основних мазків та традиційних елементів розпису, яким попередньо надано визначення. Наведено приклади та ілюстрації. Окреслено завдання навчання петриківського декоративного розпису, що полягає у поєднанні глибоких традицій, самобутності з новаторством, наданні простору для самовираження і творчості.

Ключові слова: петриківський декоративний розпис, методика навчання, традиційні техніки виконання розпису, основні мазки, традиційні елементи розпису, авторські техніки виконання елементів декоративного розпису.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Підвищення інтересу до розвитку декоративно-прикладного мистецтва зумовлено споконвічним прагненням людини до краси, до оточення себе красивими речами, сучасні естетичні вимоги до яких вимагають від новітньої художньо-професійної освіти особливої уваги до підготовки висококваліфікованих фахівців цієї галузі.

Петриківський декоративний розпис – яскравий різновид декоративно-прикладного мистецтва – набуває все більшої популярності як в Україні, так і поза її межами. Світ особливо зацікавив феномен петриківського декоративного розпису після визнання його світовою мистецькою спільнотою і занесення розпису ЮНЕСКО до репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства.

Пріоритетність художньо-практичної підготовки студентів мистецької галузі стає суспільним трендом сучасного мобільного ринку праці. Важливим є чинник формування фахових знань із теоретичних мистецтвознавчих дисциплін і художньо-практичних умінь, що забезпечує всебічну підготовку студентів мистецьких спеціальностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій... У сучасних наукових публікаціях та теоретико-методологічних джерелах аспектам художньо-професійного становлення майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва приділена значна увага. Так, українські вчені Є. А. Антонович [4], Р.В. Захарчук-Чугай [4], Я. М. Твердохлібова [7] ґрунтовно розглядають у своїх наукових працях теоретико-методичні засади навчання, не приділяючи поглибленої уваги художньо-практичним питанням, що неминує виникають у його процесі.

Методологічні основи організації процесу навчання і сучасні досягнення теорії та практики викладання художньо-естетичних дисциплін, головні напрями удосконалення мистецької освіти і взаємозв'язок з основами загальної педагогіки окреслено у фундаментальній праці «Педагогіка: загальна та мистецька» О.П. Рудницькою [6]. Г.М. Падалка у своїй монографії «Педагогіка мистецтв» [5], висвітлюючи функції мистецької освіти, виділяє словесні, демонстраційно-образні та художньо-практичні методи навчання. У підготовці фахівців декоративно-прикладного мистецтва практичні заняття набувають особливого значення, поєднуючи названі методи навчання.

Формуванню художньо-практичних умінь та навичок у майбутніх майстрів петриківського декоративного розпису приділяє значну увагу у своїх публікаціях Т. А. Гарькава [1-3].

Формулювання цілей статті... Метою статті є узагальнення традиційних технік виконання петриківського розпису, зокрема його основних мазків, та методів навчання оригінальних авторських технік виконання елементів декоративного розпису.

Виклад основного матеріалу... Перебудова процесу художньо-професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти потребує поглибленого розгляду методики викладання дисциплін художнього циклу загалом [7, с. 3].

Зважаючи, що будь-яка діяльність людини буває двох різновидів: репродуктивна і продуктивна, методи навчання також є двох одноіменних видів. Репродуктивний метод орієнтує студента на стереотипне засвоєння і використання знань та вмінь, а продуктивний – навчання мати власний погляд, уміння віднаходження елементів нового, самостійності у праці [6, с.145].

Для навчання техніки виконання петриківського декоративного розпису важливим є застосування цих методів у названій послідовності. Також важливо, щоб студенти, приступаючи до навчання відтворення техніки розпису, були обізнані з матеріалами та інструментами, необхідними для виконання цього розпису, володіли теоретичними основами техніки виконання основних мазків петриківського декоративного розпису та його традиційних елементів.

Для опанування техніки виконання петриківського розпису необхідно оволодіти **чотирма основними типами мазків**. Їх традиційні назви – «гребінчик», «зернятка», «горішок», «перехідний» мазок:

– «гребінчик» – мазок, який починається з потовщення. Його виконують натиском пензля і закінчують «тоненьким вусиком» за допомогою легкого дотику кінчика пензля. Покладені поряд кілька таких мазків нагадують гребінець (мал. 1а), а роблячи його довгим чи коротким, ним малюють листя, трави, пелюстки різноманітної форми. Цей мазок найпоширеніший;

– «зернятка» накладається дотикум пензля від кінчика до основи. Мазки «зернятка», покладені по обидва боки стеблини вістрями назовні, нагадують колосок (мал. 1б);

– «горішок» складається з двох гребінчикових мазків, вигнутих півлунками й поставлених один проти одного. Заповнивши місце між ними, отримаємо зображення зав'язі, пуп'янка або квітки конкретної форми;

– «перехідний» мазок накладається двома фарбами. Сухим пензлем беруть одну, потім іншу фарбу (наприклад зелену та жовту). На папері залишається слід від жовтої фарби, що плавно переходить у зелену (мал. 1г) [3, с. 40].

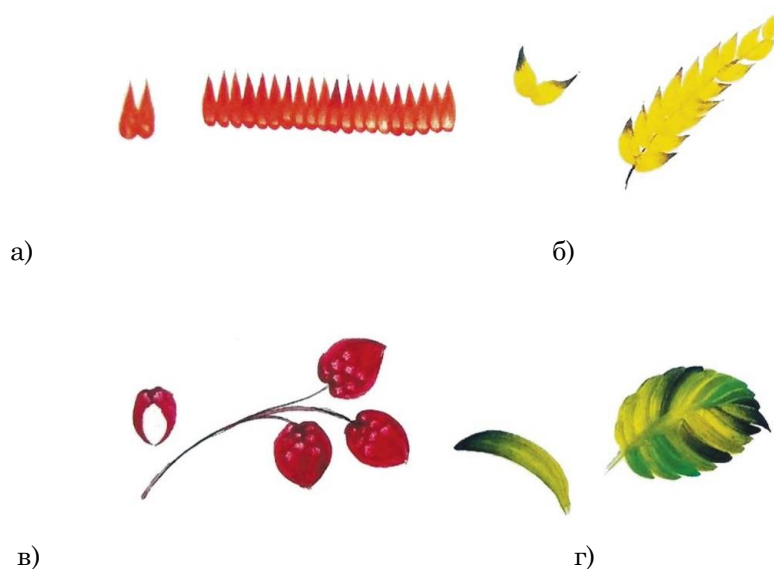
Під час малювання пензель тримається, як звичайний олівець, рука при цьому повинна спиратися на стіл, щоб мазки виходили рівні й точні. Для зручності аркуш паперу можна повертати в різні боки. Після освоєння мазків однією фарбою можна приступати до освоєння «перехідних» мазків. «Перехідний» мазок виконується двома фарбами одночасно. Цей прийом використовується для зображення, наприклад, «цибулюю», «кучерявою», соняшників, листя.

Для «перехідного» мазка характерний неповторний ефект плавного переходу одного кольору в інший. Виконання малюнка «перехідним» мазком можна вважати вершиною виконавського мистецтва у петриківському декоративному розписі.

Щоб виконати «перехідний» мазок, варто на кінчик пензля набирати темну фарбу, наприклад, коричневу, відтак потримати пензлик ручкою до низу 10 – 12 сек., щоб надати можливість фарбі стекти вниз у «п'ятку» пензлика. Потім кінчиком пензля набрати фарбу світлого тону, наприклад, жовту. Виконуємо перший мазок: тягнемо світлий вусик. Поступово з'являється темний відтінок у широкому кінці мазка, який при завершенні стає зовсім темним. Повернувши пензлик на 120°, виконуємо другий мазок, так само можна зробити і третій. Після цього пензлик вимиваємо водою і все повторюємо. Мазки можуть бути в тонкому вусику темного кольору, а у широкому – світлого. У цьому випадку спочатку набираємо на пензлик фарбу світлого кольору, повертаємо «п'яткою» вниз, а потім набираємо на кінчик темну фарбу і виконуємо мазок аналогічно до попереднього. Мазок починається темним кольором і переходить у світлий. «Перехідним» мазком малюємо квіти, листя, птахів, декоративні пейзажні народні картинки [2, с. 56, 57].

Кольори «перехідного» мазка можуть бути різними: коричневий – жовтий; оранжевий – темно-червоний; блакитний – темно-фіолетовий; рожевий – чорний чи коричневий; жовтий – синій; жовтий – чорний тощо. Такі поєднання кольорів називають «колірними парами».

Для виконання проаналізованого прийому розпису потрібні такі матеріали: пензлики (краще «кошачки» – пензлики, виготовлені вручну із кошачої шерсті), акварель, гуаш, папір, яйце.

Мал. 1. Основні типи мазків

Елементи петриківського розпису – це стилізовані (стилізація – прийом візуальної організації образного вираження, при якому виявляються характерні риси предмета і відкидаються непотрібні деталі, є декоративним узагальненням зображуваних об'єктів за допомогою низки прийомів зміни форм, об'ємних і колірних співвідношень) кожним майстром по-своєму об'єкти рослинного й тваринного світу краю, плід творчої фантазії художників, їхній стиль і бачення рідної природи.

Традиційні фантастичні квіти, рослини, птахи тощо найчастіше є результатом багатовікової творчої праці щодо їх створення: мільйони рук, очей добавляли, відкидали, перетворювали, змінювали якісь рисочки, деталі, пелюстки, тичинки, листочки. Але колективна природа народної художньої творчості не перешкоджає проявам індивідуальності.

Особливістю петриківського розпису є також те, що деталі **елементів** (пелюстки, стебла, ягоди тощо) виводять одним мазком, не накладаючи один на одного, адже ефект переходу одного відтінку в інший (світлішого в темніший чи навпаки) створюють шляхом різної сили натиску «кошачки», а ефект переходу одного кольору в інший – шляхом використання «перехідного» мазка. Неоднорідність мазка досягається інструментами, матеріалами і способом нанесення фарб.

Для опанування технікою виконання традиційних елементів петриківського декоративного розпису необхідно оволодіти **прийомами нанесення фарби**.

Оригінальним прийомом є нанесення на папір плям пальцем. Умочивши кінчик пальця у фарбу, ним торкаються паперу, на якому залишається кругленька пляма, трохи світліша в центрі, що створює

ефект об'ємності. Такими плямами зображають кетяги калини, горобини, а також смородину, грона винограду.

Приєм продряпування по сирій фарбі прожилок на листках і пелюстках квітів загостреним кінцем палички держальця пензля збагачує і малюнок, і колорит відповідних декоративних форм. Накладанням кольорових плям і смужок за допомогою зрізаного навскіс стебла рогами з ритмічним у певному порядку повторенням зображують квіти айстр, жоржин.

Цікавий прийом прикрашення невеличкими випуклими цяточками, що накладаються кінцем держальця пензля або кінцем відповідного розміру «кошачки», вмочених у густу фарбу, вже намальованих квітів чи листочків.

Старовинний прийом розпису на кольоровому тлі, що приглушує фарби нанесеного на ньому малюнка: у відповідних місцях поверх тла накладали білилами плями відповідної форми, а по них уже малювали квіти, листочки тощо. Такі розписи вражають яскравістю та чистотою кольорів.

Напевне, чи не найдавнішим традиційним елементом петриківського розпису є **«ЦИБУЛЬКА»** (мал. 2). Прототипом цієї вигаданої квітки стала звичайна ріпчаста цибуля. Історія виникнення «цибульки» починається з першого відбитка розрізаної уздовж головки ріпчастої цибулі та йде в глибину століть. Кругла, овальна по горизонталі й овальна по вертикалі форма ріпчастої цибулі сформувала три характерні форми «цибульки» подібних пропорцій. Надалі майстрині припинили застосовувати у своїх роботах розрізану цибулю як штамп. Але традиція збереглася донині. Імітуючи форму й структуру цибулі, петриківські художники стали малювати «цибульки» пензлями. Для того, щоб почати малювати «цибульку», треба вибрати три колірні пари: бордова – червона, червона – жовта, зелена – жовта. На палітрі викладають першу пару, додають в кожен з фарб клей ПВА. Набирають на пензель червону фарбу, потім умочають кінчик у бордову і роблять мазок. При цьому чим більше на пензлику бордової фарби, тим менше в мазку залишиться червоної. Перед нанесенням чергового мазка потрібно обов'язково набирати пензлем фарби. Тоді кожен мазок буде соковитим. Мазок треба вести зверху вниз. Після того, як намальовано перший рядок «цибульки», приступають до другого. Добре промивають пензлик від бордової й червоної фарб і викладають на палітру наступну колірну пару: червону – жовту, додаючи в кожен фарбу клей ПВА. Набирають спочатку на пензлик жовту фарбу, потім умочають його кінчик у червону. Виконують «перехідним» мазком другий ряд «цибульки». Так отримують червоно-жовту «цибульку». Викладають на палітрі третю пару фарб: зелену – жовту і малюють ще ряд «цибульок» [2, с. 59].

Мал. 2. «Цибульки»

«КУЧЕРЯВКА» (мал. 3) також вигадана квітка. Якщо уважно придивитися, то можна помітити: пелюстки квітки мають форму «цибульки». Зверху вони невеликого розміру, а знизу більші.

Починати малювати необхідно із ескізу, який виконують олівцем. Далі вибирають три колірні пари фарб: бордова – червона, червона – жовта, зелена – жовта. На палітрі викладають першу пару, додають в кожен з фарб клей ПВА. Набирають на пензель червону фарбу, потім умочають кінчик у бордову і роблять мазок. При цьому чим більше на пензлику бордової фарби, тим менше в мазку залишиться червоної. Перед нанесенням чергового мазка потрібно обов'язково набирати пензлем фарби. Тоді кожен мазок буде соковитим. Робити мазки треба не заходячи за контур. Ведуть мазок зверху вниз. Після першого ряду «цибульок» приступають до другого. Далі треба добре промити пензлик від бордової й

червоної фарб і викласти на палітру наступну пару фарб: червону – жовту, додавши в кожна з фарб клей ПВА.

На пензель набирають спочатку жовту фарбу, потім умочають його кінчик у червону, виконуючи «перехідний» мазок. Коли готова червоно-жовта «цибулька», на палітрі викладають третю пару фарб: зелену-жовту і малюють ще ряд «цибульок» [3, с. 43].

Мал. 3. «Кучерявка»

«ЛИСТЯ» (мал. 4). Викладають на палітру колірні пари і не забувають додавати в фарби клей ПВА. Колірні пари можуть бути такими: зелена – помаранчева, зелена – бордова, зелена – блакитна, зелена – жовта. Набирають на пензлик зелену фарбу, потім умочують кінчик у помаранчеву і роблять мазок. При цьому чим більше на пензлику зеленої фарби, тим менше в мазку залишиться помаранчевої. Для соковитості кольору перед нанесенням кожного мазка важливо не забувати набирати пензлем фарби.

Складні листки, які складаються із трьох подібних частин – центральної та двох бічних, починають малювати із центральної частини – із середнього зубчика, довгенький мазок якого буде серединою листка.

У такий же спосіб створюють і бічні частини листка. Прожилки листка можна намалювати темнішою фарбою. Листки можна малювати і «перехідним» мазком. На пензлик набирають фарбу, витримують пензлик «п'яткою» донизу декілька секунд, щоб фарба стекла в «п'ятку», відтак кінцем пензлика набирають темнішу фарбу. Протягують по аркушу кінчиком пензлика, завершують «п'яткою» й отримують поступовий гармонійний перехід темного кольору у світлий. Можна зробити і навпаки, тобто щоб світлий колір переходив плавно у темний. Малювати листки клену, калини, винограду потрібно намалювавши спочатку середину листка видовженим мазком, інші мазки розміщують під гострим кутом до середини – це зубчики листка. Ці листки складаються з трьох подібних частин зубчастої верхівки і двох бічних. Починають малювати з центральної частини, із середнього зубчика, видовжений мазок якого буде основною лінією всього листка. Так само малюють сусідні бічні зубчики. Потім малюють середню, бічну частину листка, знову починаючи із середнього зубчика. Вісь середньої частини листка розміщена під гострим кутом до основної осі листка. Ця нижня, третя, частина розміщується під прямим або тупим кутом до осі листка. Головне зображення можна залишити в одному кольорі або виділити прожилки темнішим кольором. Після набуття певного досвіду у виконанні цього завдання доречно робити малюнки відразу фарбою, не застосовуючи олівець.

Мал. 4. «Листя»

Це сприятиме розвитку творчої уяви, збереженню пам'яті всього малюнка, тобто розширить творчі можливості, а руці надасть упевненості та точності рухів [2, с. 60, 61].

Висновки... Запропоновані методи викладання петриківського розпису побудовані на основних методах навчання. Поглиблено розглянуто методи навчання оригінальних авторських технік виконання елементів декоративного розпису.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гарькава Т. А. Майстер-клас від Тетяни Гарькавої: у 3-х альбомах / Т.А.Гарькава. – Д., 2015.
2. Гарькава Т. А. Петриківський декоративний розпис: підручник / Т.А.Гарькава. – Д.: Ліра, 2017. – 220 с.
3. Гарькава Т. А. Петриківський розпис: навчальний посібник / Т.А.Гарькава. – Д.: Ліра, 2016. – 120 с.
4. Захарчук-Чугай Р. В. Українське народне декоративне мистецтво: підручник / Р. В. Захарчук-Чугай, Є. А. Антонович. – К.: Знання, 2018. – 342 с.
5. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
6. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник / О.П.Рудницька. – К.: Інтерпроф, 2002. – 270 с.
7. Твердохлібова Я. М. Методика художньо-графічної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец 13.00.02 «Теорія та методика навчання (образотворче мистецтво)» / Я. М. Твердохлібова. – К., 2018. – 22 с.

Транслітерований список літератури:

1. Harkava T.A. Maister-klas vid Tetiany Harkavoyi: in 3 volumes. Dnipropetrovsk, 2015.
2. Harkava T.A. Petrykivskiyi dekoratyvnyi rozrys: a coursebook. Dnipro: Lira, 2017. 220 p.
3. Harkava T.A. Petrykivskiyi rozrys: navchalnyi posibnyk. Dnipro: Lira, 2016. 120 p.
4. Zakharchuk-Chuhay R.V. Ukrainiske narodne dekoratyvne mystetstvo. Kyiv: Znannia, 2018. 342 p.
5. Padalka H.M. Pedagogika mystetstva (Teoriya i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin). Kyiv: Osvita Ukrainy, 2008. 274 p.
6. Rudnytska O.P. Pedagogika: zahalna ta mystetska: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Interprof, 2002. 270 p.
7. Tverdokhlibova Ya.M. Metodyka khudozhnio-hrafichnoyi pidhotovky maybutnoho vchytelia obrazotvorchoho mystetstva: avtoreferat dysertatsiyina zdobuttia naukovooho stupenia kandydata pedahohichnykh nauk: spetsialnist 13.00.02 «Teoriya ta metodyka navchannia (obrazotvorche mystetstvo)». Kyiv, 2018. 22 p.

Аннотация

Методика обучения техники исполнения петриковской декоративной росписи

Гарькава Т. А.

В статье рассмотрена методика обучения технике выполнения петриковской декоративной росписи – одного из самых ярких видов декоративно-прикладного искусства, признанного искусствоведческим сообществом и ЮНЕСКО.

Проанализированы публикации по рассматриваемой проблеме, которые опубликованы в последнее время. Акцентировано внимание на важности формирования у студентов соответствующих специальностей художественно-практических умений и навыков. Подчеркнуто, что самобытность петриковской декоративной росписи определяется, в первую очередь, самобытностью и уникальностью техник ее выполнения, что проявляется в их сбережении и одновременно – сочетании с творческим самовыражением.

Обобщены традиционные техники выполнения петриковской декоративной росписи, в том числе ее основных мазков и традиционных элементов росписи, которым даны определения. Наведены примеры и иллюстрации. Очерчено задания обучения петриковской декоративной росписи, которые состоят в сочетании глубоких традиций, самобытности с новаторством, представлении пространства для самовыражения и творчества.

Ключевые слова: петриковская декоративная роспись, методика обучения, традиционные техники выполнения росписи, основные мазки, традиционные элементы росписи, авторские техники выполнения элементов декоративной росписи.

Summary

Methods of Teaching Technique of Petrykivka Decorative Painting

Harkava T. A.

The article deals with the methods of teaching Petrikivka decorative painting, which is one of the brightest kinds of decorative-applied arts, recognized by the world art community and UNESCO.

The publications on the considered problem that have been published recently are analyzed.

The importance of practical skills formation of students of the artistic specialities has been emphasised. It is noted that the identity of Petrikivka decorative painting is primarily determined by the originality and uniqueness of its techniques, which means their saving and, at the same time, their possible combining with creative self-expression.

The traditional techniques of Petrikivka decorative painting, in particular its basic smears and traditional painting elements have been defined and generalized. The supporting examples and illustrations have been provided. The main tasks of teaching Petrikivka decorative painting have been outlined as a combination of deep traditions, identity with innovation and provision of space for self-expression and creativity.

Key Words: Petrikivka decorative painting, methods of teaching, traditional techniques of painting, basic smears, author's techniques of elements of painting.

УДК [373.2.015.31:316.42/.32+33]:745/749

Греськова В.В.,
канд. пед. наук, доцент
(м. Хмельницький)

Використання засобів декоративно-ужиткового мистецтва у формуванні національної свідомості дітей дошкільного віку

В статті на основі аналізу педагогічних джерел, методичної літератури та досвіду роботи розкривається потенціал та місце народної іграшки у формуванні національної свідомості дітей дошкільного віку. Дошкільний навчальний заклад має стати для дітей тим високomorальним середовищем, у якому цілеспрямовано будуть реалізовані завдання формування свідомої особистості.

З'ясовано, що моральне виховання дітей дошкільного віку – це процес цілеспрямованого формування особистості. Знання основних особливостей морального розвитку допомагає педагогу правильно організувати процес морального виховання дітей.

Визначено, що протягом дошкільного дитинства розвиваються такі внутрішні моральні якості: почуття власної гідності; почуття сорому; почуття обов'язку.

Проаналізовано теорію і практику дошкільного виховання, які дали можливість побачити, що на сучасному етапі недостатньо розроблені методичні аспекти використання української фольклорної ляльки як особливого виду народного мистецтва, яка сприяє формуванню національної свідомості дітей дошкільного віку.

Ключові слова: національна свідомість, професійна підготовка педагогів, українська народна іграшка, етнорегіональна культура.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Наша держава в час духовного відродження нації вимагає сформувати гуманну особистість, щирю, людяну, доброзичливу, милосердну. Дошкільне дитинство є початковим періодом становлення особистості, коли формуються основи характеру, ставлення до навколишнього світу, до людей, до себе, засвоюються моральні норми поведінки. Однією з перших моральних потреб є потреба у спілкуванні. Засвоюється вона в процесі взаємодії з дорослими, які добирають доцільні зміст і засоби спілкування. У цьому дитина здобуває перший досвід моральної поведінки.

Аналіз основних досліджень і публікацій... Серед видатних педагогів, які займалися вивченням проблеми морального виховання дошкільників, були П. Блонський, Я. Коменський, А. Макаренко, Й. Песталоцці, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

У дослідженнях педагогів і психологів ми знаходимо твердження, що саме дошкільний вік є початком формування особистості, у дитини закладаються основи морального, естетичного, фізичного, трудового, розумового виховання. У цей період також велика роль належить вихованню національної свідомості, вихованню патріотизму, любові до людей, поваги до кращих національних традицій.

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає у розкритті потенціалу народної іграшки у формуванні національної свідомості дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу.... В концепції дошкільного виховання вказується на те, що іграшка – стародавній вид народного мистецтва, зразок національної культури. Вона не нав'язливо, без